

Томашевська-Прядун С.О.

Аспірантка факультету Психології та педагогіки
КДПУ ім. В.Винниченка**РОЛЬ БАТЬКІВСЬКОГО ТА ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВІВ ДОШКІЛЬНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ЯПОНІЇ**

У багатьох країнах світу дошкільна освіта є первинною ланкою єдиної системи виховання і навчання. Кожна національна система дошкільної освіти має свої особливості, власний передовий досвід, специфічну методику виховання дітей та певні нюанси в співпраці з батьками. Та японська система є винятковою в усіх своїх проявах.

У Японії дитячий садок не є обов'язковою освітньої сходинкою. Батьки самі вирішують коли і в який саме садок віддавати дитину. На даний час практично всі діти 2-3 років і близько 70% малюків віком від 4 місяців до 2 років відвідують дитячі установи[6]. Вони є двох типів: хокуен і ечіен. Хокуен виникли на початку ХХ століття, як благодійні заклади для підтримки жінок, зайнятих на роботі. Це садок повного дня, розрахований в основному на працюючих мам. Приймають туди малюків від 2 місяців до 5 років. Вони перебувають у підпорядкуванні Міністерства охорони здоров'я та соціального забезпечення Японії. Для непрацюючих мам – ечіен. Тут діти 4-6 років перебувають тільки до обіду. Такі заклади знаходяться у віданні Міністерства освіти (окремих муніципалітетів і вищих навчальних закладів), приватних організацій і осіб [1, с. 34].

Садки працюють відповідно до програми, що міститься в Законі про освіту. У японській освітній системі існує поняття «виховання», але не використовується сам термін. Замість нього вживають «ціннісна орієнтація». Тож і в програмі зазначено, що підготовка дошкільнят має на меті не цілеспрямоване виховання певних рис характеру і стилю поведінки, а їх ціннісне орієнтування. А саме:

- підготовка дитини до групової життєдіяльності, активної комунікації з іншими при збереженні власної індивідуальності;
- гармонійний розвиток дитини, прищеплення навичок здорового, безпечного і щасливого життя;

- виховання законослухняної особистості;

- розвиток мовних навичок;

- стимулювання творчого інтересу до музики, гри і малювання.

Поряд з цим перед педколективами ставляться наступні завдання:

- надання дітям допомоги у розвитку розумових і фізичних здібностей;
- прищеплення повсякденних необхідних звичок для здорового, безпечного та щасливого життя;

- створення умов для набуття дітьми досвіду життя в колективі;

- формування у дітей навичок самостійної діяльності;

- формування зачатків самостійності і внутрішньої самодисципліни, правильного розуміння співвідношення особистого і суспільного, адекватного ставлення до суспільних явищ. [10]

Такі програми є спільними і обов'язковими до виконання для всіх типів дитячих садків. Певні уточнення, але не відхилення, цілей програми можливе лише в хокуенах стосовно нюансів догляду за дітьми віком до трьох років [1, с.34].

Вихователями в Японії працюють переважно молоді неодружені жінки, які обов'язково повинні мати вищу освіту і пройти відповідне письмове тестування. Педагоги починають роботу з дітьми з розподілу групи на маленькі підгрупи (хан), що є найважливішою характерною особливістю організації дошкільного виховання Японії. Група в приватних садках зазвичай складається з 2-3 ханів по 6-8 чоловік, оскільки загальна кількість дітей в основному не перевищує 20 (є навіть садочки, де в групі 12 вихованців, з якими працюють 4-6 педагогів). Проте, в густонаселених префектурах в державних закладах середня кількість вихованців в групі складає близько 40 чоловік [6].

Хани мають свої столи, власні імена, обрані самими дітьми, що спонукає їх приймати рішення, враховуючи бажання всіх членів групи, і служать своєрідним підрозділом для спільної діяльності. Важливо, що не зважаючи на свій національний колективізм, у японців відсутнє поняття сталого дитячого колективу в традиційному розумінні. Так склад груп у садку не постійний: їх переформовують щороку, а склад ханів змінюється кожні півроку. Педагоги впевнені, що такі маніпуляції забезпечують більш широкі можливості для соціалізації дітей [8, с. 31]. Таким чином, в Японії за допомогою дитячих садочків намагаються гармонізувати соціоцентричні цінності суспільства з потребою особистісного розвитку людини.

У своїй діяльності педколектив садочків спирається на моральні основи, що прививаються дітям в родинному колі, адже саме сім'я здійснює першочерговий і найпотужніший вплив на молоде покоління. Тут діти отримують перші навички взаємодії з іншими людьми, спостерігаючи за стилем спілкування між членами родини; привчаються дотримуватись певної субординації взаємин; вчаться виражати і контролювати власні емоції при вербальному контакті зі співрозмовником. Ще протягом всього ХХ ст. турбота про дітей була невід'ємним і пріоритетним завданням кожної японки. За даними соціологічних досліджень, переважна більшість жінок стверджували: виховання дітей – це все, що їм необхідно робити, аби їхнє життя було "ikigai" – сповнене сенсу. На сучасному етапі емоційний зв'язок матері-дитини дещо послабився під впливом розвиненого урбанізованого суспільства, де жінка не лише має право, а й повинна здобути освіту і довести, що може поповнювати сімейний бюджет. Звісно, з матерів не знімаються традиційні обов'язки і відповідальність: педагогічний і батьківський колективи тісно взаємодіють в процесі ціннісного орієнтування вихованців. Це зокрема проявляється в роботі материнських волонтерських груп, які характерні для ечієнів (для непрацюючих батьків). Вони беруть участь у підготовці і проведенні розважальних і виховних заходів, відвідують збори материнсько-дитячих груп, є учасниками різноманітних змагань. Протягом дня матері-волонтери чергують на автошляхах, перехрестях поблизу садочків і шкіл [4, с.7-8]. Традиційними є відвідування дітей батьками в спортивні дні, дні спостережень, батьківські збори, а також ведення спільних для педагогів і батьків щоденників спостережень за розвитком дитини.

Проте, японцям притаманна надмірна лояльність до своїх нащадків, тому домашнє виховання характеризується надзвичайною м'якістю і поступливістю.

За таких умов дуже важливо привчити їх адекватному поводженню в колективі і громадських місцях. Метою вихователів є не навчити дітей бути слухняними (що є характерним для світової практики), а виражати якнайбільшу повагу і підкреслену чемність до співрозмовників, представників колективу, пересічних людей, чого суворо вимагає японська традиція. Задля цього багато часу в дитячому садку відводиться саме вихованню манер і знайомству з ритуальною, церемоніальною стороною життя. Так батьки прививають дітям перші уявлення про різні суспільні норми поведінки – вдячність, вибачення, повага до старших, неприпустимість комусь заважати, поводити себе неадекватно. Вони ж демонструють необхідний елемент японського етикету – уклін. Японці супроводжують поклоном кожне "спасибі", кланяються при зустрічі, перед їжею і після, та в інших ситуаціях. На прикладі батьків діти звикають до поклонів. У садку ж більше «відшліфовують» манеру поклону і вчать правильно його застосовувати. Батьки і педагоги тут, перш за все, виступають взірцем, який активно наслідується малюком [8, с. 40].

Разом з цим підключається і реалізація завдання розвитку мовленнєвого апарату: діти повинні оволодіти безліччю важливих словесних формул, якими насичена японська мова, і знати, за яких умов їх потрібно застосовувати. Тому вихователі постійно розмовляють з дітьми, читають вголос, співають їм і закликають до цього батьків. Мами, перебуваючи біля дитини, намагаються не замовкати ні на хвилину: розповідають казки чи просто описують усе, що бачать, роблять в даний момент.

Крім того, стиль і принципи співпраці педагогічного і батьківського колективів варіюються відповідно до вікової категорії дітей. Оскільки на кожному етапі зростання, формуються конкретні завдання ціннісної орієнтації й навчання, що в різній мірі потребують м'якого втручання (допомоги і корекції) з боку дорослих.

Так однорічних дітей першочергово необхідно навчити словами висловлювати свої бажання і потреби, пояснити і закріпити елементарні навички самообслуговування. Тут домінантна роль відводиться батькам, адже попервах (в основному до трьох років) вони проводять з дітьми переважно більшість часу і власним прикладом та поясненнями привчають до елементарних речей побутового характеру. Якщо ж діти приходять до садочка і, наприклад, не культурно поведуться за обідом, тут підключаються вихователі, які вмовляннями і поясненнями корегують поведінку малюків.

З іншого боку, у роботі з однорічними дітьми педагоги переймають на себе провідну роль в процесі посилення соціальної спрямованості виховання. Маючи змогу працювати не з однією дитиною, а з групою, вони з успіхом використовують протиріччя, що виникають між її учасниками. Вихователі застосовують метод групової бесіди: спільне обговорення всіх конфліктних ситуацій (в 1-2 роки багато дітей вже мають стійкі мовні навички). Останні розкладаються на складові і почергово аналізуються педагогом, потім разом з малюками підводяться підсумки (підключається метод навіювання, що безвідмовно діє у такому віці). За таких умов суспільні заборони та обмеження діти сприймають як власні рішення [1, с. 35].

Ціннісне орієнтування дворічних дітей має на меті:

- прищеплення необхідних у житті навичок і звичок (вираження власних потреб; навичок самообслуговування; підтримання порядку; привчання до певного

розпорядку діяльності);

- розвиток основних фізичних здібностей;
- виховання почуття колективізму і поваги щодо інших членів групи;
- привчання вирішувати конфліктні ситуації словами [10];

Найпродуктивніший метод вирішення конфліктів, на думку японців, – компроміс. Ще в стародавній Конституції Японії було записано, що головне достоїнство громадянина – вміння уникати протиріч. Тому у сварки дітей не прийнято втручатися, бо це заважає їм вчитися жити в колективі.

Для кращого засвоєння дітьми виховних норм педагоги намагаються використовувати лише позитивні приклади, що ефективніше впливають на свідомість малюків і не травмують її негативом. При цьому японські фахівці з дошкільного виховання вважають важливими дві умови – використання гри та заохочення самостійності дітей [2, с. 73].

У групах трирічних дітей продовжується робота над закріпленням навичок індивідуальної самостійності, а також набуття практичного досвіду групової взаємодії і спільної діяльності. Створюючи під час гри різноманітні педагогічні ситуації, вихователі формують у дітей уявлення про обов'язки та їх розподіл між людьми (в групі, трудовому колективі, сім'ї, суспільстві в цілому), індивідуальну і колективну відповідальність за позитивні досягнення і негативні вчинки.

Важливу роль при цьому відіграє саме колективна праця (творча і трудова). Дітей залучають до участі у створенні затишку і краси в приміщенні групи: вони разом з вихователями прибирають ігрову кімнату, складають постіль, посуд, вирощують і доглядають квіти та ін.. Між ними розподіляються окремі обов'язки і завдання, за виконання яких діти несуть індивідуальну відповідальність. Також їм пояснюють, що від сумлінності праці одного залежить якість роботи всієї групи. Сприяє єднанню колективу і спільне створення образотворчих картин, де кожен може внести свою частку для створення спільного «шедевра». Багато таких творчих занять проводяться спільно з батьками, що сприяє їх духовному зближенню з дітьми, взаєморозумінню. Та чи не найважливішим інструментом виховання маленького японця є хоровий спів. Саме хоровий, так як виділяти окрему дитину з групи, за японськими мірками – це не педагогічно. Японські педагоги вважають дитячий хоровий спів одним з основних методів розвитку почуття єдності окремої особистості з колективом [7, с. 62]. Загалом участь дітей і батьків у художній праці є обов'язковою, оскільки, на думку японців, лише рукотворна краса підносить людину до філософського розуміння прекрасного як доцільності буття.

У процесі ціннісної орієнтації чотирирічних вихователі сприяють досягненню дітьми певної самостійності в груповому самоврядуванні. Японські фахівці вважають, що у цьому віці вже варто працювати над формуванням стійкого почуття обов'язку перед колективом і самим собою, що реалізується через трудове виховання. Підготовка до цього починається у молодших групах з залучення дітей до чергування, в чому активно допомагають матері-волонтери. Спочатку чергування формує у вихованців уявлення про обов'язки і відповідальність. Якщо малюк не справляється, йому попервах крок за кроком допомагає черговий вихователь або мама-волонтер. Поступово педагоги вдаються до колективної оцінки чергування і заохочують похвалу з боку батьків, що закріплює емоційне ставлення до діяльності

чергового, як до чогось вельми корисного і достойного [3, с.57].

У Японії практикується цілеспрямоване виховання лідерських якостей, тож взаємодія з п'ятирічними дітьми будеється під гаслом "Кожен може стати лідером!". Для цього перед малюками ставлять обов'язкові до виконання вимоги, які раніше реалізувались лише у вигляді постійних вправлянь. А саме: самому себе обслуговувати, прибирати після себе, бути невибагливим щодо їжі і оточуючих предметів, самостійно складати перспективні плани діяльності і виконувати їх [7, с.63]. Так п'ятирічних дітей залучають до участі в колективних справах, масштабних заходах, їх планування на перспективу реалізації з метою подальшого поглиблення навичок спільної діяльності. Протягом таких занять діти вчатьсь допомагати один одному в роботі, а також контролювати один одного. Вершиною реалізації такої колективної справи є досягнення вихованцями певної творчої і трудової самостійності. Таким чином, педагоги цілеспрямовано створюють виховну ситуацію активної взаємодії, за якої кожен учасник групи цілком в тому, що він сам, без примусу, хоче здійснити запропоновану діяльність. Тому діти трудяться цілком самостійно і охоче. Також змушують працювати й інших і контролюють їхню роботу. Разом з цим створюється сприятлива психологічна атмосфера для входження дитини в роль лідера [5, с.33].

Також, після досягнення загального успіху, для підбиття підсумків і обговорення діяльності групи влаштовується ціле свято. Запрошують батьків, яким демонструються результати діяльності групи. При цьому вихователь обов'язково усіх хвалить, нікого не виділяючи окремо, навіть тих, хто проявив яскраві керівні здібності. Адже одним з головних завдань педагогів і батьків є уникнення суперництва між дітьми, бо в деяких ситуаціях перемога одного може означати поразку іншого. Це, за японськими мірками, рівнозначне «втраті обличчя», приниженню і є неприпустимим. Навпаки, дітей заохочують, аби вони самі теж вітали і хвалили один одного.

Окрім цього, проводяться заходи, розраховані на активну взаємодію батьків і малюків. Матері приходять в садочки разом з дітьми і беруть безпосередню участь в груповій роботі. Виховательки вчать їх азам толерантного спілкування, поведінки в різних ситуаціях, розвивають вміння членів сім'ї слухати один одного і поважати. Така спільна праця сприяє посиленню контакту між батьками і дітьми, поглиблює здатність розуміти їх почуття і бажання, прислухатись до думок, враховувати обов'язки і потреби. Подібний досвід організації взаємодії педагогів і батьків з дитиною в садку і вдома допомагає досить м'якій адаптації до школи, для якої характерна більш напружена психологічна атмосфера [5, с. 67]. Цьому також сприяють розважально-виховні заходи, які організовуються спільно вихователями і батьками кілька разів на тиждень. Але така форма співпраці доступна лише ечінам, де перебувають діти непрацюючих матерів.

Останнім часом все зростає популярність садків так званого прозахідного спрямування, принесених в Японію американською культурою. Тут панують принципи вільного виховання і за бажанням батьків забезпечується програма індивідуального розвитку кожної дитини. Такі заклади також розрізняються залежно від світоглядних або педагогічних поглядів їхніх керівників (наприклад, дитячі садки буддистського чи християнського спрямування, вальдорфські або садки за системою Монтесорі та ін.). Зазвичай сюди приймають всіх охочих. Виховна роль таких закладів в основному полягає у створенні середовища для саморозвитку особистості

дитини. Йдеться про розвиток пам'яті, сприймання, комплексних видів художньої діяльності. Виховання у цих садках має гуманістичне спрямування. Дитину ні до чого не змушують, а створюють розвиваюче педагогічне середовище [9]. У цих садочках, як і в державних, практикують спільне (педагогічно-сімейне) виховання. Так матусі мають змогу разом зі своїми чадами освоїти навички різноманітної творчої діяльності, в процесі якої посилюється духовний зв'язок між ними, а батьки можуть самі побачити і визначити до чого їхні діти схильні, на які задатки слід звернути увагу. І якщо в традиційних садках взаємодія батьків і дітей планується педагогами і відбувається за їх допомоги, то в прозахідних закладах батьки в будь-який момент можуть навідувати своїх малюків, за власним бажанням брати участь в роботі групи чи взагалі відвідувати садок разом.

Таким чином, діяльність педагогічного і батьківського колективів в процесі ціннісної орієнтації дітей будується на принципах взаємодопомоги, поваги, розуміння і, що головне, активної взаємодії. Разом вони працюють над формуванням ціннісного ставлення дітей до здоров'я, природи і людей, кращим пізнанням навколишнього світу, суспільства, національної культури; розвитком почуттів і культивуванням моральних чеснот; набуттям дітьми навичок самостійної і колективної діяльності, закладенням групової свідомості і розумінням суспільної відповідальності; сприяють соціалізації малюків і прищеплюють їм традиційні національні цінності японського народу.

Основою виховання і розвитку духовних, розумових і фізичних здібностей дитини педагоги і батьки вважають саме особистий досвід пізнання. Тому разом, для забезпечення цього досвіду, вони використовують добре відпрацьовані технології активної взаємодії і гуманні методи ціннісного орієнтування, що враховують можливості, нахили та інтереси дітей. Ці принципи і риси педагогічно-сімейної співпраці вичерпно і влучно характеризують особливості всієї японської системи дошкільного виховання і навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев В.І. Система освіти в Японії. – М.: Національний інститут освіти, 1995. – С.34-36.
2. Бондаренко А. Урок в японській школі. // Початкова школа. – 2001. – № 2. – С.73.
3. Брясков С. О воспитании детей в школе и семье. – М.: Знание, 2003. – 180 с.
4. Джури́нский О.М. Япо́нські кози́рі // Педагогічний факультет. – 1996. – № 1. – С.7-8.
5. Павлова Т. Традиції і реформи в сучасній японській школі. – К.: Арістей, 2010. – 85с.
6. Современная система образования в Японии. // <http://scholar.su/content/sovremennaya-sistema-obrazovaniya-v-yaponii?page>
7. Степанишина А.И. Воспитание детей в Японии. – С-Пб.: Волна, 2008. – 190с.
8. Такіро Норі Фуока. Дошкільне виховання в Японії. – Токио, 2009. – 190с.
9. Хара Кэми. Изучение ценностной ориентации японцев. // <http://allref.com.ua/Doshkol-noe-obrazovanie-za-graniceiy&Nagao=2>
10. Офіційний сайт Міністерства освіти, культури, спорту, науки і технологій Японії. – <http://www.mext.go.jp/>